

Cotehardie- mannens modeplagg på 1300-talet

av Patrik den Rättrådige (Patrik Frost)

Inledning

1300-talet var början på det mer komplicerade och kroppsnära modet i Europa. Särskilt vid det franska hovet var modet extremt och samtida poeter och historiker beklagade sig över det lyxliv som levdes vid hoven.

I denna artikel kommer jag att inrikta mig på herrmodet i England under perioden 1307 - 1399, vilket avhandlas i kapitel IV i Norris, Medieval costume and fashion. Tidsperioden sammanfaller också till stor del med fynden från Grönland (se artikel av Hanna Norgren i Ulma nr 1 och 2, 2001)

Historisk bakgrund

Tidigt under 1300-talet började engelska hovet följa det franska hovets mode. Detta sägs var följden av att en fransk prinsessa blev drottning då hon gifte sig med Edward II. Under senare delen av århundradet kom dock influenserna från Italien.

Under 1200-talet hade man inte kunnat se någon större skillnad på tillskärningen av kläder mellan fattig och rik, men mot slutet av första kvartalet började de kroppsnära kläderna att ersätta det tidigare lösa modet, med generös vidd och enkla mönster. Samhället struktur höll på att förändras och man kunde inte i samma omfattning garanteras status genom födsel, utan rikedom, makt och status kunde förvärfvas av folk av lägre börd. En ny mansdräkt som utvecklades under början av trettonhundratalet kallades Cotehardie [kåt-hardy] ☺.

Bevarat finns ett plagg som burits av Charles of Blois. Utmärkande för denna Cotehardie är den stora mängden tyg i armhålan. Ärmen har en avancerad konstruktion för att få maximal rörlighet. Detta är troligen för att Cotehardie användes som rustningsjacka

Cotehardie

Cotehardie var ett plagg som är snävt kring axlarna, midjan och höfterna. Det konstruerades av fyra delar som syddes mitt fram och längs rygg och sidor. Cotehardie kunde sys i olika färger på de spegelvända delarna i mönstret så att t ex halva dräkten var röd och andra halvan grön efter en lodlinje. Detta kallades miparti. Ofta användes olika färger även på hosorna.

Cotehardie som till en början endast visade vader och knän, kom mot slutet av 1300-talet att vara ett midjekort plagg. Det skulle vara så snävt att man var tvungen att få hjälp för att komma i och ur det. På grund av den snäva passformen på både hosor och cotehardie fick personen en stram hållning och återhållsam gång. Modelejonen kunde också igenkännas på den sväng de gjorde med foten, för att se till att inte trampa på den långa spetsen på snabelskon.

Ärmen kunde gå ner till armbågen eller hela vägen ner till handen. Lång ärm hade som regel knäppning som placerades på ut- och undersida, se bild. Vid kort ärm satt knäppningen på en lösärm som stack ut ur Cotehardien. Denna ärm behövde inte matcha. På ärmen fästes under första delen av 1300-talet en s. k. "tippet". Det är ett band som är fäst runt överarmen och vars ena ände får hänga ner mot marken. Änden kan vara upp till 1,5 m lång och är i den längden mest praktisk att bära instoppad under bältet. Tippeten var alltid vit och vanligen av linne eller silke.

Exempel finns på att ärm och kropp klipptes i ett stycke, men även konstruktioner som grand-assiette. Grand-assiette var en avancerad tillskärning där ärmhålet var så stort att det blottade hela skuldran. Ärmarna var formsydda med kilar kring skuldran för att både ge snäv passform och stor rörlighet för armen. Detta är troligen för att Cotehardie också användes som rustningsjacka, men kallades då Jupon.

Hosor och paltock

Hosorna hade integrerad socka, eller fot, och skulle vara så snäva som möjligt om man ville vara moderiktig. Hosorna fästes mot en Paltock, senare kallad Pourpoint. Detta plagg är en ärmlös jacka som bars utanpå underkläderna för att fästa hosor och armar i. Snoddar av siden med förstärkta spetsar av metall satt fästade i armar och hosor, och knöts sedan genom hål i Paltock. Det var i

Paltoken man hade stoppning för att skapa en ädlare form på bröstkorgen. Detta blev vanligare mot slutet av 1300-talet. Utanpå detta plagg hade man Cotehardien samt struthätta.

Assessoarer:

Struthättan.

Under 1300-talet hittade någon uttråkad adelsman på att man kunde trä struthättans ansiktsöppning över huvudet och draperu huvan på lite olika sätt. Se bild. Vanligast mot slutet av 1300-talet blev variant E.

Metallbälte

En från tiden typisk modedetalj var det bälte av metall som var tillverkat av en guldsmed, bestyckat med stenar, pärlor och filigranarbeten. Bältet kunde bestå av metallplattor som länkats samman för att ge en viss flexibilitet och fästes framtill bakom en frontplåt. Bältet hängde på höfterna, så lågt att det måste hållas uppe av hyskor/hakar eller på annat sätt, kanske sys fast direkt på Cotehardien,.

Kniv och väska

Ett mycket ofta förekommande dräktillbehör från tiden är en bältesväska med tillhörande rondelldolk.

Manteln.

Under början av århundradet fanns en cirkelrund mantel, utan öppning annat än för huvudet. Drogs alltså över huvudet och kunde även ha integrerad huva.

Senare tillkom en cirkulär mantel med öppning fram som slöts med tre eller fyra spännen, samt hål för armarna. Någon kom senare på att man kunde bra manteln med huvudet genom ena armhålet och ena armen genom det andra armhålet.

Källor

Medieval costume and fashion, nytryck 1999, Herbert Norris, ISBN:0486404862

Cotehardies: Cutting and fitting the grand assiette, Artifact Quartely, Ken Nye,
http://home.fox.nstn.ca/~swan/artifact/article_aissiette.html

Exempel som stödjer både kortärmad och långärmad cote-hardie.
<http://sca-garb.freesevers.com/articles/plaidcote.html>